

Voor dit examen zijn maximaal 58 punten te behalen; het examen bestaat uit 26 vragen.
Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

In het kader van de begroting

In een land maakte de regering in 2000 over het te voeren begrotingsbeleid voor de regeringsperiode 2001-2004 de volgende twee afspraken.

afpraak 1

Meevallers als gevolg van hogere belastinginkomsten dan begroot, moeten deels voor lastenverlichting en deels voor aflossing van de staatsschuld worden gebruikt.

afpraak 2

Nieuwe uitgaven zijn alleen toegestaan als er meevallers zijn doordat de uitgaven lager blijken dan begroot.

Verder hanteerde de regering in 2000 als uitgangspunten voor het begrotingsbeleid de volgende twee verwachtingen voor de periode 2001-2004:

- een gemiddelde jaarlijkse reële groei van het bruto binnenlands product (BBP) van 2,5%;
- een reële groei van de overheidsuitgaven van 2,5% per jaar.

In beide verwachtingen wordt de reële groei berekend door uit te gaan van het *algemeen* prijspeil.

In 2005 wordt teruggekeken op de regeerperiode 2001-2004 aan de hand van de gegevens in tabel 1.

tabel 1

	% mutatie ten opzichte van voorafgaand jaar	2001	2002	2003	2004
a	BBP (reëel)	4,1	3,9	4,5	4,0
b	algemeen prijspeil	2,0	2,2	2,5	3,5
c	prijspeil van de overheidsuitgaven	1,0	1,8	2,8	4,0
d	belastinginkomsten (reëel)	7,0	6,9	7,4	6,0

De minister van Economische Zaken concludeert dat tussen 2000 en 2004 het nominaal BBP met ongeveer 30% is toegenomen.

De oppositie vindt dat de kritiek, die ze al in 2000 gaf, is uitgekomen: het gehanteerde begrotingsbeleid werkt procyclisch. De macro-economische ontwikkeling in dit land in de periode 2001-2004 lijkt deze kritiek te ondersteunen.

- 2p **1** ☐ Leg uit dat op basis van tabel 1 beweerd kan worden dat dit land macro-economisch gezien een progressief belastingstelsel heeft.
- 2p **2** ☐ Is de conclusie van de minister van Economische Zaken juist? Laat de berekening zien.
- 2p **3** ☐ Leg met behulp van de gegevens bij b en c (tabel 1) uit hoe het uitvoeren van het afgesproken begrotingsbeleid in 2003 en 2004 kon leiden tot vermindering van de reële groei van de overheidsuitgaven.
- 2p **4** ☐ Leg uit hoe er in dit land in de periode 2001-2004 meevallers aan de inkomstenkant van de begroting konden ontstaan.
- 2p **5** ☐ Leg uit hoe het afgesproken begrotingsbeleid van de regering procyclisch kan werken.

Opgave 2

Gemak mag wat kosten

Het grootwinkelbedrijf E-Super exploiteert in Europa supermarkten, warenhuizen en een reeks succesvolle internetwinkels. In veel landen van de Europese Unie heeft het concern een marktaandeel van meer dan 20% in de betreffende sectoren.

Onder het motto ‘Gemak mag wat kosten’ brengt het concern voor € 15 per jaar een klantenkaart op de markt die bij bestellingen via internet of telefoon levering binnen 12 uur garandeert. Deze klantenkaart kan ook gebruikt worden om te betalen met de, door het concern zelf in omloop gebrachte, eenheid ‘Super’. Daartoe kan de kaart in de winkels en via de telefoon worden opgeladen tegen een koers van € 1 = 4 Super.

In de winkels van E-Super kan zowel in euro's als in Supers betaald worden. De prijs van een artikel is in Supers gemiddeld 10% lager dan de prijs die zou ontstaan bij een omrekening van de prijs in euro's naar Supers op basis van de koers € 1 = 4 Super. Zo kost bijvoorbeeld een computer van € 2.000 niet 8.000 Super maar slechts 7.200 Super.

Personeel van E-Super ontvangt de klantenkaart gratis en kan een deel van het salaris uitbetaald krijgen in Supers tegen een koers van € 1 = 5 Super.

Om betalingen in Supers soepel te kunnen laten verlopen, is dit betalingsverkeer overgedragen aan de huisbankier van het concern, een algemene bank met vestigingen in geheel Europa.

- 2p **6** ☐ Leg uit dat een klant van E-Super die de klantenkaart elektronisch oplaadt, op dat moment krediet verleent aan E-Super.
- 2p **7** ☐ Beschrijf de twee manieren waarop E-Super prijsdiscriminatie toepast.
- 2p **8** ☐ Bereken hoeveel procent een personeelslid van E-Super *in totaal* goedkoper uit is bij de aanschaf van de genoemde computer, als de aankoop wordt betaald met Supers die zijn verkregen door uitbetaling van zijn salaris in Supers.

De Europese Centrale Bank (ECB) volgt dergelijke activiteiten van grootwinkelbedrijven kritisch. Grootschalig gebruik van geldeenheden die door particuliere bedrijven zelf in omloop worden gebracht, kan leiden tot een hogere liquiditeit van de algemene banken. De ECB denkt dat daardoor zelfs de effectiviteit van haar monetaire beleid kan verminderen.

- 2p **9** ☐ Leg uit hoe een hogere liquiditeit van de algemene banken de effectiviteit van het monetaire beleid van de centrale bank kan verminderen.

Weg voor je geld

In de Randstad ontstaan elke dag files. Voor een deel worden deze files veroorzaakt door werkzaamheden of ongelukken, maar voor het grootste deel zijn ze het gevolg van congestie: een situatie waarin de vraag naar weggebruik groter is dan de capaciteit van de weg.

Er zijn plannen bedacht om congestie en het daarmee gepaard gaande reistijdverlies tegen te gaan. Tussen twee van deze plannen moet in deze opgave een keuze worden gemaakt.

• Kilometerheffing

Op een bestaande snelweg wordt een heffingszone ingesteld. Na het passeren van een heffingspunt moet de automobilist per kilometer betalen voor het gebruik van dit traject. De hoogte van de heffing is afhankelijk van de drukte op de snelweg, zodanig dat de vraag naar snelweggebruik gelijk wordt aan de capaciteit van de snelweg.

Bij het bepalen van de prijs per autorit op dit traject wordt ook een vast bedrag meegerekend voor de gemiddelde kosten van reistijdverlies als gevolg van congestie.

• Aandelenstrook

Aan een bestaande snelweg wordt een extra rijstrook toegevoegd. Het geld dat nodig is voor de aanleg en het onderhoud van deze strook wordt door verkoop van aandelen bij elkaar gebracht. Het aantal aandelen wordt afgestemd op de capaciteit van de rijstrook. Uitsluitend de bezitters van de aandelen kunnen van deze extra rijstrook gebruikmaken.

De minister van Verkeer en Waterstaat gaat voor een bepaald proeftraject kiezen voor de invoering van de kilometerheffing *of* voor de invoering van de aandelenstrook. De capaciteit van dit traject bedraagt 120.000 autokilometers per dag.

Aan de voorzitter van de werkgroep die de minister gaat adviseren, wordt gevraagd een betoog te schrijven dat de minister moet overtuigen van de keuze voor één van beide alternatieven. De volgende aspecten kunnen in dit betoog opgenomen worden:

- 1 het profijtbeginsel
- 2 positief extern effect op andere snelweggebruikers
- 3 het uitlokken van frequenter gebruik van de snelweg
- 4 het effect op de automobilititeit
- 5 evenwicht op de markt voor snelweggebruik
- 6 transparante markt voor snelweggebruik

8p **10** □ Schrijf het betoog van de voorzitter van de werkgroep.

- Bestudeer eerst de gegevens op pagina 5.
- Maak de keuze: een betoog als voorstander van de kilometerheffing of een betoog als voorstander van de aandelenstrook.

Indien gekozen voor de kilometerheffing:

- a Gebruik de aspecten 1, 5 en een derde aspect naar keuze ter onderbouwing van je betoog.
- b Gebruik figuur 1 en verwerk de daaruit af te lezen hoogte van de heffing in het betoog. Er wordt uitgegaan van een gemiddelde prijs per autorit op dit traject, zonder heffing, van € 10.

Indien gekozen voor de aandelenstrook:

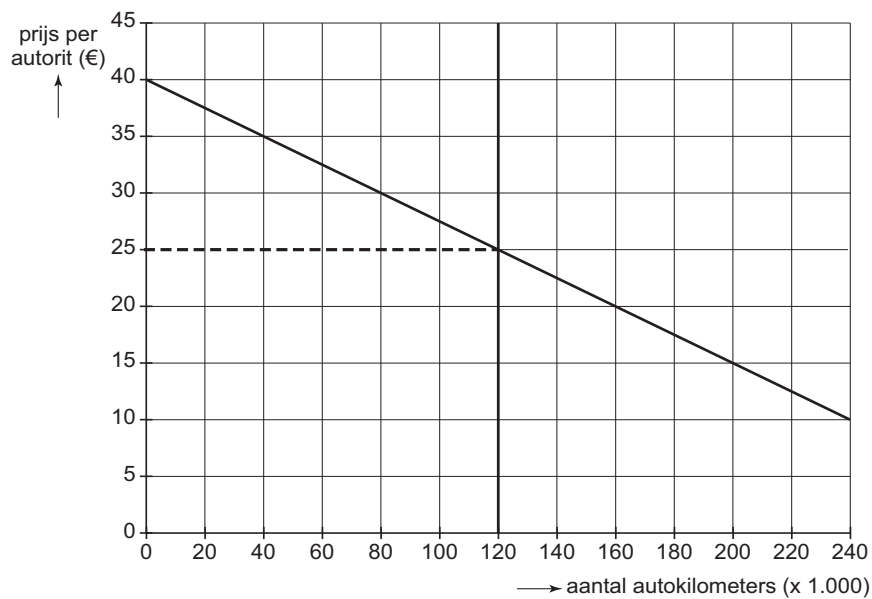
- a Gebruik de aspecten 1, 5 en een derde aspect naar keuze ter onderbouwing van je betoog.
- b Gebruik de gegevens met betrekking tot de aandelenstrook en leg in het betoog uit voor welke groep(en) uit tabel 3 de aandelenstrook een aantrekkelijke keuze is.

Aanwijzingen:

- De onderdelen van het betoog moeten logisch op elkaar aansluiten.
- Gebruik voor het betoog 125 woorden; een afwijking van 25 woorden is toegestaan.

Vraag en aanbod op het traject van de kilometerheffing

figuur 1

Gegevens met betrekking tot de aandelenstrook

tabel 2

aandelenstrook	
levensduur aandelenstrook	30 jaar
kosten aanleg en onderhoud gedurende de totale levensduur	€ 27 miljoen
aantal aandeelhouders	1.500
reistijdwinst per autorit bij gebruik aandelenstrook	7,5 minuten
gebruik aandelenstrook per aandeelhouder per jaar	400 keer

tabel 3

reistijdwinst door aandelenstrook (in euro's)	
prijs van één uur reistijdwinst	€ 12
waardering van één uur reistijdwinst per verkeersgroep	
- zakelijk verkeer	€ 24
- goederenverkeer	€ 30
- ander verkeer	€ 10

Opgave 4

Vastkoppelen om mee te doen

Indien een land wil toetreden tot de Economische en Monetaire Unie (EMU) worden eisen gesteld aan het economische en monetaire beleid. Zo mag bijvoorbeeld de inflatie in dat land niet veel hoger zijn dan de gemiddelde inflatie in de lidstaten van de EMU. Daarnaast wordt de wisselkoers van de munt van dat land gekoppeld aan de euro.

Voor de munteenheid van een dergelijk land, dat al lid is van de Europese Unie, geldt een spilkoers van € 0,40 en een toegestane bandbreedte van 15%. Indien de koers van deze munt in euro's de bandbreedte overschrijdt, grijpt de centrale bank (CB) van dit land in door interventie op de valutamarkt.

Voor die valutamarkt gelden de volgende gegevens:

$$\begin{array}{l|l} Q_v = -100p + 68 & Q_v = \text{gevraagde hoeveelheid (munt van dat land; } \times \text{ miljard)} \\ Q_a = 300p - 76 & Q_a = \text{aangeboden hoeveelheid (munt van dat land; } \times \text{ miljard)} \\ Q_v = Q_a & p = \text{koers in euro's van de munt van dat land} \end{array}$$

De evenwichtskoers bedraagt € 0,36. Omdat daarmee de toegestane bandbreedte wordt overschreden moet de CB interveniëren.

Een monetair analist doet hierover twee uitspraken.

uitspraak 1

De koers die tot stand zal komen na interventie door de CB kan leiden tot een tekort op de betalingsbalans van dit land met de EMU.

uitspraak 2

De interventie door de CB kan er voor zorgen dat via de geldmarkt de bestedingsinflatie in dit land wordt afgeremd.

- 3p **11** ☐ Bereken het bedrag in euro's dat de CB van dit land minimaal nodig heeft voor de interventie op de valutamarkt.
- 3p **12** ☐ Leg uitspraak 1 uit.
- 2p **13** ☐ Leg uit hoe de overheid van dit land via belastingpolitiek een bijdrage kan leveren aan het verkleinen van het tekort op de betalingsbalans met de EMU.
- 2p **14** ☐ Leg uitspraak 2 uit.

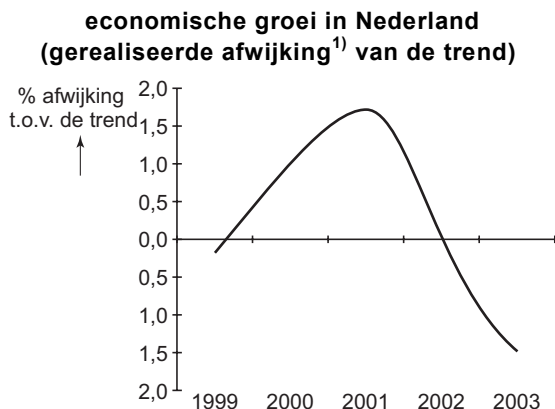
Opgave 5

Nederland op een hellend vlak

In vergelijking met de gemiddelde economische groei in het eurogebied presteert de Nederlandse economie maar matig. Een politicus beweert in 2003: “Sinds midden 2002 is in Nederland sprake van negatieve economische groei. Dit komt vooral door de stijgende loonkosten. Deze ontwikkeling tast de concurrentiepositie aan. Ik pleit daarom sterk voor loonmatiging.”

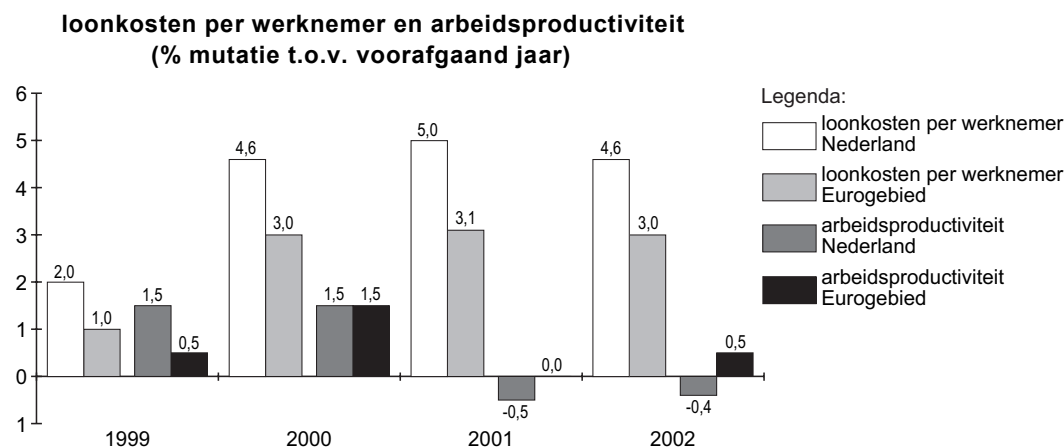
Hij illustreert deze beweringen met de figuren 2 en 3.

figuur 2

1) De afwijking is gemeten in procentpunten ten opzichte van een trendmatige groei van 2% per jaar.

figuur 3

- 1p **15** ☐ Wat verstaat deze politicus blijkbaar onder loonmatiging? Kies uit:
- daling van het reële loon,
 - daling van de CAO-lonen,
 - daling van de loonkosten per eenheid product,
 - daling van het nominale loon.
- 2p **16** ☐ Leg uit dat op basis van figuur 2 *niet* beweerd kan worden dat sinds midden 2002 in Nederland sprake is van negatieve economische groei.
- 2p **17** ☐ Leg uit hoe de in figuur 2 aangegeven ontwikkeling van de conjunctuur in 2000 en 2001 kan leiden tot de in figuur 3 gegeven ontwikkeling van de loonkosten per werknemer in Nederland in dezelfde periode.
- 2p **18** ☐ Bereken met hoeveel procent de loonkosten per eenheid product in Nederland in 2002 zijn veranderd ten opzichte van 2001 (in twee decimalen nauwkeurig).
- 2p **19** ☐ Geef, uitgaande van de verstrekte gegevens voor Nederland in 2002, een argument *tegen* loonmatiging.

Opgave 6

Gratis stroom

Liberalisering van de elektriciteitsmarkt in België houdt in dat het staatsmonopolie op de levering van stroom wordt opgeheven. Het staatsbedrijf voor elektriciteit wordt geprivatiseerd en toetreding van andere binnenlandse en van buitenlandse aanbieders wordt mogelijk. Doel van dit beleid is het vergroten van de concurrentie op de elektriciteitsmarkt door de komst van nieuwe aanbieders. Hiervan lijken vooral de grootverbruikers (bedrijven) te profiteren.

In het kader van deze liberalisering vindt de Vlaamse minister van Openbare Werken en Energie dat ook de kleinverbruikers (huishoudens) zouden moeten profiteren. Daarom schrijft hij de aanbieders voor om die huishoudens een deel van de stroom gratis te leveren: per jaar een gratis basishoeveelheid stroom van 100 kWh per aansluitadres plus nog eens 100 kWh per gezinslid.

Een gemiddeld Vlaams huishouden bestaat uit 4 personen en verbruikt jaarlijks 3.500 kWh stroom. In het jaar voorafgaand aan de invoering van het gratis basispakket is de prijs € 0,1320 per kWh. In het eerste jaar dat het gratis basispakket wordt verstrekt, betaalt een gemiddeld Vlaams huishouden voor een verbruik van 3.500 kWh gemiddeld € 0,1178 per kWh.

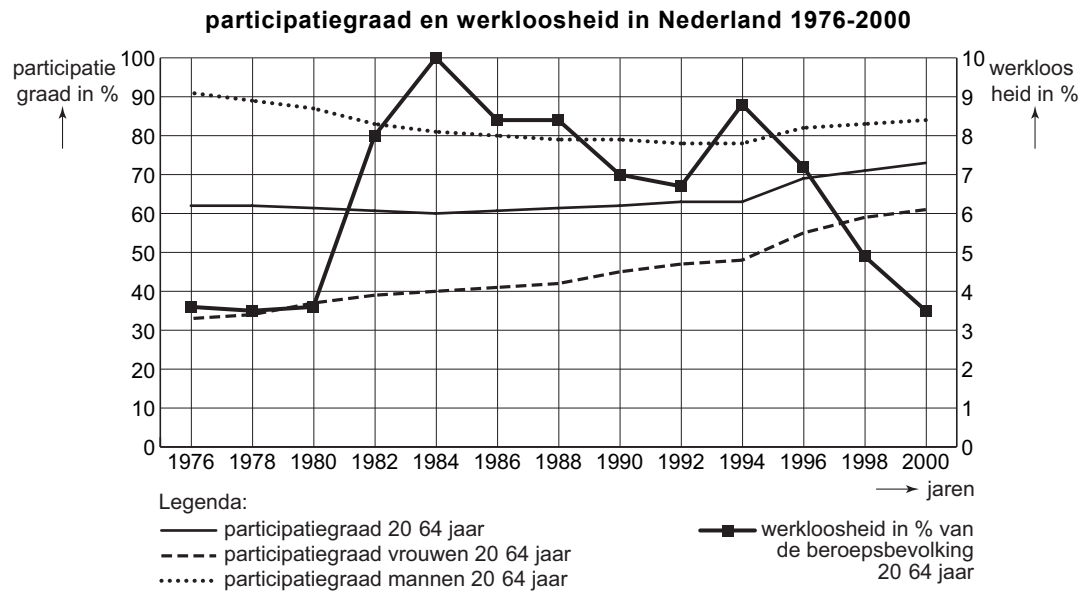
- 2p **20** ☐ Toon met een berekening aan dat de prijs per kWh die een gemiddeld Vlaams huishouden betaalt voor het niet-gratis deel van het stroomverbruik, hoger is dan de prijs vóór de invoering van het gratis basispakket.
- 2p **21** ☐ Noem twee redenen waarom de overheid vóór de liberalisering de stroom goedkoper leverde aan de huishoudens dan de nieuwe prijs na liberalisering.
- 2p **22** ☐ Leg uit waarom het te verwachten is dat stroom na liberalisering van de markt een heterogener product wordt.
- 2p **23** ☐ Leg uit hoe het voorschrijven van een gratis basispakket het genoemde doel van het liberaliseringsbeleid in de weg kan staan.

Opgave 7

M/V op de arbeidsmarkt

Met gegevens over een langere periode is het mogelijk structurele ontwikkelingen in de economie te analyseren. In figuur 4 zijn voor de arbeidsmarkt in Nederland een aantal cijfers opgenomen over zo'n langere periode.

figuur 4

Een journalist gebruikt figuur 4 in een artikel en concludeert daarbij:

“In de periode 1980-1984 zie je dat het ontmoedigingseffect van werkloosheid voor mannen wel, maar voor vrouwen niet opgaat.”

- 2p **24** ☐ Bereken het percentage van de beroepsgeschikte bevolking dat in 1984 een baan had.
- 2p **25** ☐ Leg uit hoe de conclusie van de journalist afgeleid kan worden uit figuur 4.
- 1p **26** ☐ Noem een structurele economische ontwikkeling die er voor kan hebben gezorgd dat in Nederland in de jaren 1976-2000 naar verhouding meer arbeidsplaatsen door vrouwen zijn ingenomen.

Einde